

УДК 323.17.(476)(091)“1917/1920“+94(476)“1917/1920”
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5984.2024/1.21>

Русначенко А.М.

Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського

І ВСЕБІЛОРУСЬКИЙ З'ЇЗД 1917 РОКУ І НАВКОЛО НЬОГО

У статті йде мова про підготовку та хід I Всебілоруського з'їзду який відбувся в грудні 1917 р. в Мінську. Розглядаються передумови зібрання, перешкоди які стояли перед його організаторами і їхнє долаання. Вказується, що ініціаторами конгресу стали Велика Білоруська рада (ВБР), Центральна білоруська військова рада і білоруський виконком Західного фронту. Вони планували скликати цей конгрес з метою утворення Білоруської республіки яка мала бути у складі федеративної Російської держави. Якою має бути ця республіка – тут думки розійшлися вже на з'їзді. Головним політичним питанням називалося питання миру. В ході підготовки до цього зібрання в Росії відбувається переворот і більшовики приходять до влади. В Білорусії вони перебирають на себе командування фронтом (Криленко, потім Мясніков) і формують так звану «Західну область» Росії. Але білоруські діячі таки добиваються скликання з'їзду в Мінську в грудні і наміряються оголосити там автономну радянську Білорусь у складі федеративної Російської республіки. Вони зуміли добитися на це навіть грошової підтримки Раднаркомом РРСФР.

В статті йде мова про передумови з'їзду, дискусії і основні проблеми які планувалися і обговорювалися протягом його проведення. Однак, конгрес був силою розігнаний більшовиками які перебували в Білорусії, мотиви дій яких викладено у статті. Наводиться переписка між більшовицькими керівниками з цього приводу та їхні аргументи з приводу розгону всебілоруського національного зібрання, подано зміст телефонних розмов з приводу з'їзду між представником білоруського руху і наркомом національностей РРСФР Йосипом Сталіним. Розгін конгресу (так називали його чимало учасників), підштовхнув до визрівання радикальніших підходів у справі власної державності в білоруському суспільстві. Незалежність Білорусії була проголошена вже наступного року у вигляді республіки.

Ключові слова: Білорусь, самовизначення, з'їзд, більшовики, війна, окупація, автономія.

Постановка проблеми. Сусідня з нами Білорусь проходила на початках минулого століття подібні до українського етапи національного відродження, але зі значним запізненням відносно України. Білоруський рух в роки I Світової війни і це його особливість (як і українського) був розділений фронтом, в Білорусії найсвідоміша частина території краю опинилася під німецькою окупацією (в Україні – австро-угорською). Його представники були активні в діяльності допомогових товариств, в освіті, змагаючись тут з польськими впливами, а в підросійській частині Білорусії – з російськими. Існувала й релігійна відмінність двох частин Білорусі як і України.

Іншою особливістю білоруського руху протягом I Світової війни було прагнення відновити Білорусько-Литовську державу. Але литовці одразу обрали шлях політичної незалежності своєї батьківщини. Тож і білоруські активісти поволи, але були спонукані ставити спершу питання про автономію Білорусії в складі федеративної Росії-більшість спершу, чи шукати шляхи до самостійності- меншість.

У даній статті прагну показати спроби білорусів вирішити питання національного самовизначення після падіння російської імперії в 1917 р. на I Всебілоруському з'їзді і реакцію на нього більшовиків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Це питання так чи інакше вже піднімалося як активними учасниками подій у спогадах, так і деякими істориками нещодавно, зокрема Данутою Міхалюк, Федором Туруком твори яких згадую в статті. Значна частина цих спогадів, документів та й досліджень зараз недоступна нашому сучаснику, в т.ч. і через нинішню російсько-українську війну, а то й була втрачена ще в ході боротьби за незалежність (документи). В українській історіографії це питання хіба що ледь заторкувалося, для розгляду наступних подій білоруського державотворення.

Постановка завдання. У даній статті викладу початок цих переломних подій вже для більшості білорусів національного спрямування в час підготовки, проведення і внаслідок розгону більшовиками I Всебілоруського з'їзду.

Виклад основного матеріалу. В першій половині листопада 1917 р. у відозві «До всього білоруського народу» виконкому Великої Білоруської ради (ВБР), Центральної білоруської військової ради і білоруського виконкому Західного фронту вказувалося, що зважаючи на тривалу бездіяльність центральних російських властей народи Російської імперії тепер самі беруть місцеву владу в свої руки. Повідомлялося, що 15–24 жовтня 1917 р. в Мінську з'їзди білоруських організацій і білоруських військових Західного фронту з представниками і Північного фронту і Балтійського флоту, що об'єдналися в ВБР постановили прийняти найрішучіші заходи з організації всього білоруського народу для оборони здобутих прав і свобод. «Виконання всіх цих завдань заявлених історією, може тільки влада обрана всім білоруським народом... Щоб створити таку владу в центрі і на місцях скликається 5 грудня 1917 року з'їзд представників усього білоруського народу у м. Мінську». У цій відозві також були висловлені політичні погляди організаторів наступного зібрання: Білорусь мала бути демократичною республікою пов'язаною з Росією й іншими сусідніми республіками Росії на основі федерації... Вся влада в Білорусії має належати крайовій раді, яка вибирається на основі всезагального, рівного, таємного і пропорційного голосування... Краєвій Раді повинна належати право видання місцевих законів, розвиток, розроблення і застосування до місцевих умов законів які видається вищим законодавчим органом Російської демократичної республіки». Найважливішим завдання визнавалося негайне укладання миру і недопущення поділу Білорусії. У її склад зараховувалися Віленська, Вітебська, Гродненська, Мінська і Могилівська губернії, західні повіти Смоленської, і північні повіти Чернігівської губерній. Вимагалася також передача всіх земель трудящим, заборону реквізицій, формування білоруського війська, безплатне навчання, відкриття вищих навчальних закладів. 18 листопада виконком ВБР видав циркуляр «До всього самоврядування Білорусі» в якому роз'яснювалася мета скликання з'їзду, надавалися права різним місцевим організаціям при неможливості проведенні виборів вислати делегатів на з'їзд [4, с. 164].

Білоруська Соціалістична Громада (БСГ) – політична партія, стала на чолі організації цього з'їзду. Частина членів БСГ виступали за створення народної республіки, немало делегатів прагнули «білоруських рад». При цьому вона виступала за продовження війни, підтримку Тимчасового

уряду, бо бачила Білорусь у складі федеративної Росії. На осінь 1917 р. БСГ нараховувала близько 10 тис. членів [10, с. 172].

Але тим часом в Петрограді 7 листопада 1917 р. відбувається політичний переворот. Большевики на чолі з В.Леніним приходять до влади. Наступного дня Мінська рада робітничих і солдатських депутатів перебрала на себе владу і приступає до створення збройних сил. Було створено декілька військових частин на стороні большевиків. Виникає Воєнно-революційний комітет Західного фронту. Большевики досить швидко перебрали владу у містах. II з'їзд військовиків Західного фронту большевики провели 20 [25?] листопада 1917 р. На ньому був обраний новий фронтовий комітет і нового командуючого фронту Александра Мяснікова (справжнє: Мяснікян, вірменин). В кінці листопада був організований обласний виконавчий комітет Західного фронту і області (рос. – *Облвикамзах*). Військові в цьому комітеті переважали представників робітників і селян, залізничників і поштовиків. З'їзд оголосив себе вищою законодавчою владою в Західній області і на Західному фронті [5, с. 24]. Тобто, це було цілком державне утворення. Але в Облвиконзах не було жодного білоруса, як вже зауважувалося І.М. Ігнатенком.

ВБР зуміла домовитися з БАК (Білоруський обласний комітет – укр.) про відміну з'їзду останнього в Рогачові. Мотивації керівників БАК були різними, в т.ч. вони, можливо, хотіли перебрати кермо зібрання вже в Мінську, побоюючись маргінальності свого зібрання. ВБР з того теж скористалася, бо таким чином на з'їзд попадали селяни, на яких ВБР майже не впливала, та й ВБР позбувалася конкуренції. Не в останню чергу було те, що угода з БАК допомагала легалізувати зібрання, бо останній мав угоди з большевицьким урядом який погодився надати на це зібрання 50 тис. рублів [8, с. 160]. Переговори в Петербурзі з цього приводу вів від БАК Євсей Канчар з Леніним і Сталіним. На зустрічі з першим Канчар пропонував (згідно його спогадів від 1924 р.) вирвати білоруський рух з рук буржуазії і сприяти утворенню Білоруської автономної РСР, як про то вже домовлялися зі Сталіним. Приклався до справи і Я. Свердлов, який запевнив Канчара, що «Аблвикамзах» (*білорус.*) і його раднарком – то тільки тимчасова влада. На зустрічі зі Сталіним Канчар заявив (у споминах), що «білоруський національний рух не зупиниться і його треба взяти в руки, інакше Білоруська рада в союзі з Українською радою зміцнить свої позиції і приведе до повстання». Сталін вказав, біло-

руський народ має право на самовизначення, як й інші народи, а з'їзд слід проводити як з'їзд рад революційних робітників солдат, селян. Сталін попередив, що СНК (Совет Народных Комиссаров – *рос.*) Західної області – це російський уряд, а не обласний. При цьому Сталін погодився реорганізувати тимчасовий місцевий Облвикамзах, коли за це висловиться з'їзд працівників Білорусії, тому з Облвикомзахом не треба сваритися. Наслідком переговорів наркома національностей і БАК стала угода з 6 пунктів. Згідно з цим другим пунктом влада в Білорусії повинна була належати Раді робітничих і солдатських депутатів обраних на Всебілоруському з'їзді: пункт тієї угоди гарантував «безумовне і повне право на вільне самовизначення білоруського народу». Влада на місцях мала знаходитися в Радах [4, с. 164].

За спогадами Канстанціна Єзавітава участь в цьому Всебілоруському з'їзді брали 1872 делегати, з яких 1167 мали право вирішального голосу і 705 – з дорадчим. З приводу числа учасників є й інші думки. За спогадами Александра Цвікевіча переважна кількість депутатів з'їзді належала до есерів (центру і правих) чи були безпартійними. Співорганізаторами з'їзду стали також Білоруський обласний комітет у Петрограді при Всеросійській раді селянських депутатів а також Білоруська народна громада в Москві, яку підтримували білоруські організації Гомеля, Могильова і Орші [8, с. 154–155]. Знову ж таки переважна більшість делегатів була селянами. Офіційно з'їзд відкрився після трьох днів попередніх нарад 8 грудня 1917 р. Його відкриття було дуже урочистим. Там були представники і з Петербургу, і з Одеси, Києва. Оголошення відкриття з'їзду було зустрінuto вигуками: «Хай живе вольная Беларусь! Хай живе Армія и Революціонная Демократія!» [1, с. 22]. 10 більшовицьких делегатів з Петрограда прибули вже тоді, коли сесії засідань закрилися, тому не могли вплинути на зібрання. Ввечері 7 грудня Рада з'їзду довідалася про арешт більшовиками «місцевої Української Ради» (Українського комітету Західного фронту – *А.Р.*). Рада з'їзду висловила з того приводу так: це досадне непорозуміння, не може бути ворожнечі між демократіями двох братських народів, білоруський народ в особі з'їзду все зробить, аби не допустити такого розбрату смертельного для революції. Наївність таких сподівань була надто великою...

Перший день конгресу (так звуть його сучасники) був відданий привітальним промовамі і оголошенням наказів, наданим різним делегаціям. Засідання відбувалися тоді в будинку Мінського

театру. На дверях будинку засідань стояла почесна варта 1-го Мінського білоруського полку. Сцена була викладена національними стягами і гербом Погоні.

Питання які ставились перед з'їздом були наступні:

1. Сучасне політичне становище Білорусі – по ньому передбачалося розглянути 11 підпитань з відповідними доповідачами.

2. Внутрішнє становище Білорусії з 7-ма підпитаннями.

3. Питання: Організація тимчасової краєвої влади.

4. Фінанси Білорусії.

5. Організація Білоруської Національної армії.

6. Краєві Установчі збори Білорусії.

Всього на з'їзді мали працювати 8 секцій [12].

Наступного дня робота відбувалася вже в будинку Дворянського депутатського зібрання, націоналізоване з'їздом, бо театр не міг вмістити всіх учасників. Присутніми були десь з 500 осіб, як все прибували. Почесним головою з'їзду став професор Євфимій Карський. Першим питанням з'їзду названим І. Середою було: про проголошення Білоруської Народної Республіки і затвердження в її межах народної білоруської влади [5, с. 34]. Рада вказала, що її головною ціллю є з'єднання всіх білоруських земель у Віленській, Вітебській, Гродненській, Мінській і Могилівській губерніях в одну велику сім'ю. Зробити це було не просто, адже чимало, а може й більшість білорусів не вважали себе ними, а звалися себе «тутейші» (можливо це був спосіб зберегти свій звичний життєвий уклад в умовах війни і революції). Революційні події і війна піднесли рівень національної свідомості, але, як виявилось, все ж не на той рівень у більшості, на який сподівалися білоруські громадські і політичні діячі.

На цьому з'їзді були 3 фракції: 1) Білоруської Соціалістичної Громади які сформували соціалістичний блок; 2) безпартійні; 3) ліві з числа есерів і соціал-демократів. Додають ще одну дійсну фракцію-асиміляторів: асиміляторів, з числа більшовиків і монархістів, які змагалися з білоруським політичним рухом, вважає Д. Міхалюк [8, с. 165]. Але було чимало й безпартійних делегатів: з представників земського самоуправління. Був блок соціалістичних партій, есери (праві і ліві) соціал-демократи (більшовики й меншовики), Білоруської народної партії соціалістів, Білоруської партії християнських демократів. З Обер Осту були тільки представники від організацій біженців з тих країв. Як можна зрозуміти з протоколів з'їзду,

делегатами були в абсолютній більшості представники нижчих і середніх верств населення, за винятком двох-трьох осіб.

БСГ мала найбільше делегатів, в ході зібрання до них приєдналися ще чимало осіб, зокрема з партії російських есерів, всі білоруські соціалісти. Найменшим було число правих. Достатньо великим чисельно було ліве крило з'їзду, яке отримало підтримку від «Обласного виконавчого комітету Західної області». Воно складалося з російських військових, різних єврейських політиків і латиських комуністів. Всі вони були неприхильно налаштовані до білоруської справи, але навіть Криленко, який був верховним головнокомандуючим російської армії дав на певних умовах дозвіл на утворення військових білоруських частин. Та обласний виконком Західної області ці частини обеззброював. А. Мясніков ще у травні того ж року, на засіданні виконкому Західного фронту заперечував необхідність створення національних військ [2, с. 326]. Стосовно білорусів- більшовиків, то хоч вони і виступали за введення більшовицьких Рад робітничих і селянських депутатів, але їхні плани передбачали створення більшовицьких рад як органів місцевої більшовицької влади. Це означало, що в склад тих рад мали входити люди місцеві, пов'язані з Білоруссю, а не спрямовані сюди з інших теренів (як це потім сталося і не тільки з білорусами – *А.Р.*). Ця частина більшовиків-білорусів домагалася, аби до скликання Білоруських Установчих зборів і створення Рад, управління Білорусією здійснював Тимчасовий виконавчий комітет обраний на Всебілоруському з'їзді. Ф. Шантир і з ним тому звернулися до більшовиків Західного фронту з пропозицією створення спільної політичної платформи. Але ті сприйняли це як образу і категорично відкинули пропонуване [6, с. 79].

Не дивно ж, що саме облвиконком, в особі прапорщика А. Мяснікова поїхавши в Петербург, наполягав не допустити скликання з'їзду від наркома національностей Й. Сталіна. Але прямо заборонити було незручно політично, тож більшовики постаралися скликати подібний з'їзд в Могилеві за участю своїх прихильників з Білоруського обласного комітету (БАКу). Але з того нічого не вийшло [1, с. 27–28]. Політична незручність більшовиків у Москві полягала в тому, що після виборів до Установчих зборів, вони програли на виборах у Мінську і Могилівському виборчому окрузі [7, с. 17]. Перед ними стояла і проблема розвалу Західного фронту, який був певний час опорою більшовиків. Тому на засіданні Раднаркому

2 грудня 1917 р. в Москві розглядалася «Доповідь т.Сталіна про Білоруську раду і про необхідну фінансову допомогу Білоруському обласному комітету». Останній отримав гроші і технічну підтримку. Сам Мясніков десь після 7 грудня (чи ввечері того дня) того ж року, повертаючись з наради зі Ставки верховного головнокомандування в Могильові, видав телеграму начальнику штабу Західного фронту і начальнику Мінського гарнізону П.М. Полукарову: ««Телеграмма. Западфронт. Полукарову. Сообщите товарищам, чтобы на съезде белоруссов Рады они произвели переворот умов, раскол и выяснили буржуазность её. Это требуется. Главкозап Мясников» [7, с. 20]. Вже висловлювалася думка, що Мясніков видав цей документ під враженням наступу червоних на українську Центральну Раду. Білоруська рада теж була для нього буржуазною і контрреволюційною.

Керуючим органом білоруського з'їзду стала Рада Старшин яка складалася з представників фракцій, секцій і комісій, всього – 105 осіб. Трапилося так, що представник більшовиків, образив національні почуття білорусів, за що отримав кілька ляпасів і був змушений рятуватися втечею від розправи розлючених делегатів [1, с. 31].

Активний учасник з'їзду К. Єзавітав писав потім, що на ньому вимальовувалися 4 концепції. Перша передбачала утворення Білорусії як демократичної республіки у федерації з Росією (БСГ, Білоруський військовий комітет Петроградського гарнізону, Білоруський комітет Балтійського флоту, біженський комітет, освітня і видавнича спілка «Загляне сонця і у наше аконца»). Друга група – то були білоруські автономісти, які хоч і боялися відриву від Росії, але прагнули широкої автономії з власною адміністрацією і краєвою радою. Ці ідеї підтримувала і частина військових, які виступали за білоруське військо. Частина делегатів зі Смоленщини і Могилівщини задовольнилися б створенням Білоруської області в межах Росії і зупинилися б на культурній чи «національно-етнографічній автономії». В цю групу входили і власне, білоруські більшовики на чолі з Ф. Шантиром. Більшовики і монархісти- група асиміляторів які змагалися з білоруським рухом склали четверту сторону на зібранні. На думку сучасного історика Дарути Міхільюк ніхто тоді не ще не пропонував ідеї повної незалежності Білорусі [8, с. 164–165]. Власне про це писав і його учасник А. Цвікевіч. Та й делегати з'їзду тяжко розуміли, що воно таке: федеративна республіка.

Велика Білоруська Рада склала свої повноваження перед з'їздом. Тому Рада з'їзду (Стар-

шинська рада) мала заступити Велику Раду до часу створення нової форми представництва [1, с. 30]. В цілому, підбиваючи підсумку Конгресу, його учасник К. Єзавітов вважав, що це був білоруський предпарламент, який рішуче став на ґрунт створення власної білоруської державності у формі республіки. Хоч питання про автономію і незалежність обговорювалося два дні, його вирішили відкласти наостанок з'їзду [11, р. 100].

Водночас зі Всебілоруським з'їздом відбувалися з'їзди білоруських військових в різних частинах. Саме від них були вимоги на створення білоруського війська. Верховний головнокомандувач В.М. Криленко тоді намагався зупинити творення національних частин у прифронтовій полосі. А більшовики (Мясніков) використали це для розправи з білоруськими військовими, щоб не допустити до творення таких білоруських частин. На Всебілоруському ж з'їзді мова якраз і йшла про створення таких частин на засіданні військової секції 11 грудня 1917 р. яке перетворилося на сесію ЦБВР (Центральної Білоруської Військової Ради).

Увечері 17 грудня в залі Дворянського дому в Мінську після дискусій відбувалася процедура прийняття резолюції з'їзду. Перший пункт був проголосований так, що Білорусь мала стати членом Російської федерації:

«...1-й Всебілоруський з'їзд постановляє: невідкладно створити зі свого складу орган краєвої влади в особі Всебілоруської Ради селянських, солдатських і робітничих депутатів, як тимчасово стає на чолі керування краєм, уступаючи в справах дотичних центральній владі, відповідальній перед Радою робітничих, солдатських і селянських депутатів» [9, с. 108].

Було вирішено негайно виділити зі складу з'їзду орган тимчасової влади. Нею мала стати Всебілоруська Рада робітничих, солдатських і селянських депутатів. Творилася вона серед іншого і з метою зав'язання відносин Білорусі з Росією. Для того аби вирішувати загальні питання управління в Білорусі Всебілоруська Рада мала скликати II Всебілоруський з'їзд. Планувалося виведення з теренів Білорусі цією Радою I Польського корпусу і його розформування. Була прийнята постанова про формування білоруських територіальних військ. Тимчасовий білоруський уряд мав делегувати своїх представників в центральний всеросійський уряд, в інші республіки Російської федерації. Представники Білорусі мали взяти участь в мирних переговорах в Бресті,

підкреслюючи неподільність краю і його нерозривність з Росією.

I Всебілоруський з'їзд планував прийняти й інші резолюції, зокрема й з соціальних питань. Найперше - передача землі селянам без викупу земельними комітетами.

14 грудня була проведена розмова по телеграфу голови з'їзду з наркомом Сталіним і доведена до з'їзду. Представник з'їзду Савич запитав Сталіна про долю Білорусії: як вона обговорювалася на переговорах у Бресті з німцями. Сталін відповів, що жодна зі сторін питання про Білорусію не обговорювала, і запевнив, що білоруський народ може висловитися на референдумі, в т.ч. і за повне самовизначення країни. Ці запевнення дістали поодинокі оплески на з'їзді. Тільки професор Карський зауважив тоді: «Чи не передчасні аплодменти? Відповідь двояка» [12]. I це було дійсно так.

Лише 17 грудня взялися до обговорення прийняття кінцевої резолюції з'їзду. Відредагованим і прийнятим виявився тільки перший пункт резолюції який стосувався організації влади зусиллями А. Цвікевича. В ньому стверджувалося:

«...I Всебілоруський з'їзд постановляє: невідкладно утворити зі свого складу орган краєвої влади в особі Всебілоруської Ради селянських, солдатських і робітничих депутатів, яка тимчасово стає на чолі керівництва краю, уступаючи у справах підлеглих центральній владі, відповідальній перед Радою робітничих, солдатських і селянських депутатів» [9, с. 108 – *перекл. А.Р.*]. Це, звичайно, означало, хоч і не прямо висловлено, припинення діяльності Обліскомзау.

Вночі 18 грудня вже зачитувалася резолюція з'їзду і вона мала бути висунута на голосування. Готувалася й резолюція з'їзду з земельного питання, за якою вся земля мала б бути передана селянами селянськими комітетами, а ліси мали бути передані під нагляд місцевої влади. Планувалися й деякі інші важливі законотворчі рішення життя краю. Але так не сталося.

Сама резолюція була компромісом між тими, як прагнули оголосити Білорусь окремою республікою і прихильниками існування Білорусії в рамках державності Росії. Тоді центр краєвої влади виникав як орган Радянської влади. Але згідно тогочасним розумінням принципу самовизначення народів - через Всебілоруський з'їзд. А вже останній мав бути тимчасовою владою, що мала скликати Установчі збори народу. Саме ті збори мали б прийняти рішення про самовизначення і утворення постійного органу влади через

демократичні вибори відповідно до виборчого законодавства [8, с. 169].

Усвідомлюючи це, активна інша сторона тогочасного політичного процесу – більшовицька влада Західної області і фронту прийняла принципове рішення про розпуск Всебілоруського з'їзду вже в період з 8 по 11 грудня 1917 р., ще до від'їзду Мяснікова в Ставку, вважає Р.Р. Лазько [7, с. 21]. Існуюча на той час Рада комісарів Західної області розпустила I Всебілоруський з'їзд. Це відбулося силами рот солдат в ніч на 18 грудня 1917 року, вочевидь, за наказом більшовиків. Командували військом Ніколай Кривошеїн-начальник гарнізону і Л. Резавській (латиш) з раднаркому Західної області. В час розгону чулися постріли. Президія з'їзду була арештована. Вибрана наступна президія роботу з'їзду в тому залі вже відновити не мала змоги. Спроби білорусів-більшовиків які нарешті прибули в Мінськ додзвонитися до глави советського уряду В. Леніна, як і до наркома Й. Сталіна були безуспішними. Потім з'їзд продовжив роботу в залізничному депо, куди більшовики слати війська не наважилися [5, с. 33].

Газета «Советская правда» від 21 грудня так пояснювала розпуск з'їзду: його організатори звернулися до наркома національностей т.Сталіна за сприянням в його проведенні. Сталін не заперечував, але ставив його проведення у згоді з місцевими радянськими органами. Однак організатори зібрання цієї умови не виконали. Тому Рада Народних Комісарів Західної обл. і фронту постановили:

«Так называемый «белорусский съезд» объявить распущенным и принять меры к ликвидации вновь возникающей контрреволюционной авантюры выступающих под маской белорусских националистов, кадетов, соглашателей [...]».

У телеграмі В. Леніну в Петроград, в Смольний, РНК і газету «Правду» голова Ради народних комісарів Західної області і фронту Ландер писав:

«Керівники Білоруських рад скликали на 1 і 15 грудня всебілоруські з'їзди і під впливом шовіністичних націоналістичних елементів оголосили в краї нову владу, відкинувши і оголосивши скинутим і самозванним вибраний з'їздом Рад робітничих і солдатських, селянських депутатів обласний Центральний Комітет Рад і виділений ними орган Рад народних комісарів Західної області. З'їзд п'ятнадцятого скликаний з порушенням умов угоди з товаришем Сталіним.

Висловившись в принципі за визнання Радянської влади, оскільки вона існує в Росії і за контакт з Центральним урядом Народних Комісарів

з'їзди відкинули встановлену Радами владу для місцевого краю з передачею її вибраному на з'їзді організацій ради органу. У відповідь на це Рада Народних комісарів Західної області і фронту оголосили з'їзд розпущеним, запропонували його президії покинути межі фронту і краю і приступити до ліквідації кадетських організацій, що знайшли прихисток під прапором білоруського національного руху.

Голова Ради народних комісарів Західної області і фронту Ландер» 139 (*перекл. з рос. – мій*) [9, с. 109].

Нема підстав говорити про те, що Всебілоруський з'їзд збирався чинити переворот на території Білорусії яка була на схід від німецько-російського фронту. Більшовики захопили владу на фронті і на прифронтових теренах, а на більшій частині цих білоруських губерній селяни не мали ніякого представництва в більшовицьких органах влади. Та й сама влада там не була ні оформлена, ні представлена. Тому, як виглядає, бажанням організаторів з'їзду було хутчіш узаконити радянську владу, але на основі принципу національного самовизначення. І до того ж на всій території Білорусії, адже більшовики відповідно до угод в Бресті вже уступали німцям Віленщину і Гродненщину [8, с. 170]. Як писав редактор газети «Вольная Беларусь» Язеп Лесік:

«Наше майбутнє в наших руках, і наш Установчий Сойм повинен бути на нашій славіній Білоруській землі. Предки наші завжди цуралися Москви і змагалися з нею і наказали нам жити своїм власним білоруським життям, виходячи з дій нашого білоруського Крайового Парламенту (*перекл. з білорус. – А.Р.*) [3, № 26].

Здається, білоруські діячі надто понадіялися на російський більшовицький Совнарком... Але місцеві більшовики допустити собі суперника не могли. І хоч Мясніков організував собі в Мінську парад перемоги, але звідусіль з Білорусії приходили протести проти розгону з'їзду. Більшовики в Петрограді, аби мати кращий вигляд в час переговорів у Бресті, вирішили таки відпустити арештовану президію з'їзду (пряма вказівка Сталіна Мяснікову), наполягали, що вони виступають за самовизначення народів. Але винних у цій афері вони не покарали [8, с. 173]. Тим самим, більшовики показали на той час, що вони тільки декларують самовизначення народів, але самі прагнуть зберегти російську імперію в цілості, але вже в іншому вигляді.

18 січня 1918 р. таким самим чином – збройно-більшовики оголосили про розпуск всеросійських Установчих зборів.

Висновки. Білоруські національні діячі запізнавалися з проголошенням своїх політичних намірів, більшовики вже захопили владу в прифронтовій зоні, Центрі Росії і були визнані, принаймні країнами німецького блоку, як влада на теренах колишньої імперії. Визнання ж німців у Бресті білоруси не отримали, білоруські представники перебували там тільки в статусі спостерігачів в складі української делегації. Інша при-

чина білоруських невдач – частина теренів країни і активних її діячів перебувала поза межами основних подій на батьківщині – в німецькій зоні окупації.

Та політична діяльність учасників I Всебілоруського з'їзду не припинилася, що й привело, зрештою вже до проголошення БНР в наступному році. І це був найголовніший наслідок з подій I Всебілоруського з'їзду для білоруських політиків.

Список літератури:

1. Архіви Беларускай Народнай Республікі. Вільня-Нью-Ёрк-Менск-Прага-. 1998. Укл. Сяргей Шупа. Т. 1. Книга 1.
2. Великая Октябрьская социалистическая революция в Белоруссии (февраль-октябрь 1917 г.). – Минск, 1957. – Т. 1.
3. Вольная Беларусь.– 1917. № 26.
4. Вячорка Віталь Юр'евіч. I Усебіларускі з'езд. Падрыхтоўка да правядзення// 1917 год у гістарычных лёсах Беларусі. Сbornік матэрыялаў Міжнароднай навуковай канферэнцыі. Мінск, 30 лістапада – 1 снежня 2017 г.
5. Гісторыя Беларусі найноўшага часу у дакументах і матэрыялах.-Вільня, Европейскі гуманітарны універсітэт. – 2008.
6. Игнатенко И.М. Октябрьская революция и самоопределение Белоруссии. – Минск, Академия наук Белоруссии. Институт истории. – 1992.
7. Лазько Р.Р. Усебіларускі з'езд 1917 года: адмовіцца ад ненавуковых штампаў у яго трактоўцы// Дзяржаўнасць Беларусі ў XX стагоддзі. Да 100-годдзя абвяшчэння Беларускай Народнай Рэспублікі і Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі. Зbornік навуковых артыкулаў. Гомель, 2019.
8. Міхалюк Дарота. Беларуская Народная Рэспубліка у 1918–1920 гг. Ля вытокаў беларускай дзяржавнасці.-Смаленск: Інбелкульт, 2015.
9. Турук Ф.Ф. Белорусское движение: очерк истории национального и революционного движения белоруссов: с приложением образцов белорусской нелегальной литературы, важнейших документов белорусских политических партий и национальных организаций и этнографической карты белорусского племени, составленной акад. Е.Ф. Карским / Федор Федорович Турук.- Репринтное издание. – Минск: Минская картографическая фабрика Белгеодезии, 1994. – Выходные данные оригинала: М.: Гос. изд-во, 1921.
10. Шавинская Л.Л.// На путях становления украинской и белорусской наций: факторы, механизмы, соотношения. Москва: Институт славяноведения РАН, 2004.
11. 132. Vakar Nicholas V. Belorussia. The making of the nation. Harvard University Press, Massachusetts 1956.
12. Первый Всебелорусский съезд. https://pawet.net/library/history/bel_history/_bnr/00196/Первый_всебелорусский_съезд.html Відвідано 25 лютого 2024 року.

Rusnachenko A.M. FIRST ALL-BELORUSSIAN CONGRESS IN 1917 AND AROUND IT

The article deals with preparation and duration the First All-Belorussian Congress that took place in the December of 1917. The preconditions of the congress, obstacles that stand before its organizers and their overcoming are scrutinized as well as preconditions of the gathering discussions and main problems that were planned and were discussed during time of the congress. The congress' initiators became Great Belorussian Council, Central Belarussian Military Council, and Belarussian executive committee of the Western front. They planned to convict the congress with aim to establish autonomous Belarussian republic into Russian federation. The content of this republic was discussed at the congress. The general political issue of the day was question of peace in the ongoing World war also. In time of the preparation to the congress in the Russian capital took place upheaval and the Bolsheviks came to power. In Belorussia they became the Commander-of-Chiefs of the Western front (Krylenko, Miasnikov). Local Bolsheviks have formed so named "Western region" of Russia. But the Belarussians were able to convict their congress in Minsk and were planning to declare autonomy Soviet Belorussia that would be part of the Russian federative republic. For this congress Belarussians were able to gain support even from the Soviet government in Petrograd. The article depicts preconditions of the Congress, main discussed questions and problems planned and discussed at the gathering. In result, the congress was dispersed by local Bolshevik troops. The motives of this action are stated in the article.

An author present correspondence between the Bolshevik's leaders and their arguments concerning aim to disperse the All-Belarussian national Congress, presented contents of telephone communications between the representative of Belarussian movement and the people's commissar of the RSSFR Y. Stalin. The dispersion of the Congress (it was named in the same way some of its participants) by the Bolshevik's troops pushed on the maturation of more radical approaches to the problem of its own statehood in the Belorussian society. The independence of Belorussia in form of the republic was declared the next year.

Key words: *Belorussia, self-determination, congress, Bolsheviks, war, occupation, autonomy.*